

REDOVNIŠTVO NA BRANIKU ORTODOKSIJE I CRKVENOSTI

Uvijek je redovništvo u Crkvi vršilo ulogu duhovnog katalizatora, ulogu elementa soli i kvasca. Bilo je branitelj i čuvar pravovjerja, nosilac religioznog idealizma i duhovno-asketske produbljenosti, jedan od prvih faktora ekvilibrira, ravnoteže, reda i organiziranosti u crkvenom životu. Leži mu to u ideji kao staležu, profesiji savršenosti i duhovne elite, ali i staležu koji je — opet već po siromaštvu i posluhu što ga je uzeo kao specifičnu formu života — najkompletniji, najpokretniji i najorganiziraniji.

I za kršćanski istok to vrijedi. I za pravoslavnu Crkvu. Samostani su uvijek, i u njoj, bili žarišta vjersko-crkvenog života. Oko njih se najviše okupljao vjerni puk. Samostanske su crkve bile najposjećenije — u njima se s najvećim sjajem obavljalo bogoslužje; samostanski su »crkveni sabori« i »manastirski konaci« i u srpskom pravoslavlju predstavljali uvijek i najmasovnije i naplodnije manifestacije vjerske svijesti i crkvenog života. A crkvenu su znanost istoka redovnici skoro jedini i njegovali. I misionarenje među poganima polazilo je na istoku kroz vijekove isključivo iz samostana: klasični su za to primjer sv. Ćiril i Metod i obraćenje Slavena na kršćanstvo. I carskom i državnom, cezaropapističkom, presizanju na crkveno područje, tipičnom za istočnu Crkvu, samostani su se još najviše otimali: u njima su ikonoklastički carevi nalazili svoje najžešće i najupornije protivnike. I tendencijama posvjetovnjačenja, i falsificiranju predane evanđeosko-apostolske istine opirali su se prije sviju drugih opet samostani. Ako je gros pravoslavlja, uglavnom, prevladao sve hereze i krivovjerja i ostao u cjelini uz evanđeosku i apostolsku vjeru, u prvom je redu to bila zasluga samostanaca i redovnika. Oni su, s jedne strane kao iskreni i dobronamjerni bogotražitelji, »kristoljupci« i pobožnici, instiktivno zazirali od svega, što nijesu bili primili od »otaca«, a s druge strane kao ljudi koji su živjeli pod disciplinom i u velikim zajednicama bili u mnogo manjoj pogibli da pođu za svojom glavom i da se odaju subjektivizmu i nekritičnom novotarstvu. I auktoritet je — onaj moralni prije svega — redovničkog svećenstva na istoku uvijek bio — i danas je — znatno veći nego auktoritet svjetovnog »mirkog« klera. Već radi veće pobožnosti i strogosti života po

samostanima, a pogotovu radi celibata koji na istoku praktično vrše samo redovnici i — biskupi. U praksi stoga redovnici na istoku jedini i postaju biskupima. Pa, dakako, kao takvi dolaze i na više manje sva ključna mjesta i drže u svojim rukama svu stvarnu vlast u Crkvi. I ako su brojem slabiji od svjetonoga klera, uplivom su mnogo jači. Faktično u istočnoj Crkvi redovnici predstavljaju »viši kler«: viši, razumije se, ne toliko po materijalnim beneficijama, koliko po značenju i funkcijama. U njih se gleda, njih se sluša. Oni su najčešće profesori i na bogoslovskim školama, oni su vođe i ideolozi svih važnijih akcija, inicijativa i pokreta u crkvenom životu. I pitanje odnosa prema katoličkoj Crkvi najviše je u njihovim rukama. Oni su, nažalost, kako je to i shvatljivo u konkretnoj historijskoj situaciji i perspektivi, i glavni nositelj averzije kršćanskoga istoka prema Rimu i papizmu. Iza kako je jedamput opozicija Rimu ušla na kršćanskom istoku u tradiciju, redovnici se dalje najodlučnije propagiraju kao svetinju u tradiciju, i zakon pravovjerja i pravoslavlja.

Na katoličkom zapadu položaj je redovništva u mnogočemu drukčiji. Prema vani njegova duhovna moć nije toliko izražena. Nije već stoga, što na zapadu i svjetovni, dijezanski kler živi u celibatu, pa ima s te strane jednak ugled kao i redovnički, a otvoren mu je i put do najviših crkvenih mjesta. Nijesu ni njemu svezane ruke obiteljskim brigama, pa je aktivniji u službi Crkve i kvalificiraniji za inicijativu i za duhovno i intelektualno stvaranje od svojih oženjenih kolega na istoku. A više je sačuvao i afirmirao i svoj karakter službenog, hijerarhijskog, profesionalno pastoralnog svećenstva... Redovnici s te strane u zapadnoj Crkvi ostaju, osobito zadnjih stoljeća, iza Tridentinuma, pomalo u pozadini, imaju manje upliva, igraju više sekundarnu ulogu, rjeđe zasjedaju na papinsku stolicu i na najviše upravne položaje u Crkvi. Ali, svemu tomu unatoč, po onome glavnom redovnici su i u zapadnoj Crkvi sô i kvasac. Po svom potpunijem predanju Bogu i po svojoj redovito dubljoj duhovitosti. Po svojoj pokretnosti, homogenosti, disciplini, profesionalnom posluhu, materijalnoj nezainteresiranosti i organizacijskoj čvrstini. Baš ta organizacijska čvrstina redovništva na zapadu još je jača nego na istoku. Istočno je redovništvo ostalo, isto kao u prvim kršćanskim vjekovima, decentralizirano: najprije po samostanima i distriktima, a onda i po dijecezama. U svakoj

je dijecezi direktno podređeno biskupu. Zapadno je redovništvo, naprotiv, još tamo od pojave prosječnih redova u 13. stoljeću prihvatilo u većini centralistički sistem. Redovnik na zapadu — onaj danas tipični — nije vezan uz jednu kuću, uz jedan samostan, uz jednu dijecezu, uz jedan kraj i naciju: on je direktno učlanjen Redu u cjelini, pa stoji barem u principu na dispoziciju puno širim forumima i njihovoj kompetenciji. Mijenja kadgod treba — snagom redovničkog posluha, a po volji poglavara — i mjesto i djelokrug: u granicama čitave jedne redovničke pokrajine, pa u Konačnoj instanciji i čitave Crkve. Nema puno lične autonomije; nema puno ni pravnih prerogativa i garancija (inamovibilnost); može biti svagdje i za svašto upotrebljen. A rad mu je koordiniran s čitavom redovničkom zajednicom. U nju se nekako utapa, ali se zato na nju i oslanja. Redovništvu su stoga već po njegovu sistemu i konstituciji moguće široke kombinacije i kompaktni nastupi: optimalno ekonomiziranje silama i sredstvima; najveća elastičnost nastupa, postupka i taktike. Redovi su u katoličkoj Crkvi nešto kao duhovni trustovi: karakteristika je njihova maksimalna koncentracija duhovnih kapitala i široka mogućnost manevriranja, diverzifikacije i specifikacije. Mogu se angažirati u raznim pravcima; mogu paralelno djelovati na mnogim područjima; mogu se relativno lako prilagoditi svakoj situaciji.

Usto zapadno redovništvo nosi na sebi i posebno izraženu distinktivnu notu katolicizma, onu papinsku. U katoličkoj Crkvi sve je konačno usredotočeno u jednom središtu: u Papi. Tako je u njoj posve logično došlo i do unifikacije i centralizacije katoličkih redova i družbi: svaki je katolički red već preko Pape ujedinjen i jedinstven; svakome je preko Pape otvoren čitav svijet. Nitko mu ne može u načelu suziti ili ograničiti djelokruga samo na jednu zemlju; nitko ga ne može ni lokalizirati ni nacionalizirati. Historijski je pravno to najjače došlo do zražaja u jednoj — također specifično katoličkoj i primatskoj — pojavi na liku zapadnog redovništva: u instituciji kanonsko-pravne egzempcije redova. Da redovima omoguće što veću slobodu i kompaktnost djelovanja na njihovu specifičnom području, Pape su od srednjeg vijeka pa dalje redove uvijek više izuzimale od neposredne, lokalne, biskupske jurisdikcije i podređivale ih onoj svojoj: jedinstvenoj, općoj, papinskoj. A to je onda redove i sve više dovodilo pod direktan pa-

pinski utjecaj: oni su malo pomalo postajali neke vrsti specijalne trupe u apostolskoj vojsci Crkve, s posve jedinstvenom i centraliziranom komandom: pokretnije od drugih, određene za posebne zadatke, uvijek spremne na pokret i akciju. Redovi su na taj način rođeni saveznici papinstva: njegova »longa manus«. Ali oni su baš kroz to u isto vrijeme i neke vrsti zavor protiv centrifugalnih tendencija u Crkvi. Oni su gdje god bili u svakom kraju svijeta, izravno dirigirani iz Rima, pa stoga i otvoreni više od svijetu drugih neposrednom utjecaju papinstva. Papa im je u neku ruku opći Ordinarij, a njihove vrhovne starješine samo njegovi vikari. Obično i žive, rezidiraju u Rimu: Papi na oku, njemu uz koljeno, s njim u tijesnom i stalnom duhovnom kontaktu. Egzemptno se redovništvo stoga tako lako ne lokalizira, ne nacionalizira i ne partikularizira. Imuno je na svoj način od terenskih kriza: lakše im se othrve, lakše im parira. Osigurane su mu direktnim putem autentične transmisije iz centra crkvenosti i pravovjerja. Uvijek je, da ništa drugo, dobro informirano o pravim namjerama i željama vrhovnoga crkvenog poglavarstva.

Ima katoličko redovništvo i s te strane svoju posebnu misiju u Crkvi. Ona mu je tradicionalna. Više ju je puta već izvršilo baš u najkritičnijim razdobljima crkvene povijesti. Redovnici su stajali s Grgurom VII u doba njegove velike reforme, kad su mu mnogi drugi faktori u Crkvi otvoreno opstruirali i priklanjali se svijetu, vladarima, mogućnicima i moralnoj dekadenci u svetištu. Redovnici su najviše na svojim leđima iznijeli i borbu protiv reformacije u 16. stoljeću i doveli tridentinsku reformu do pobjede. U krilu izuzetih i centraliziranih redova (dominikanaca, franjevac, isusovaca) najmanje je i u ono vrijeme bilo i individualnih otpada od Crkve: masovnih uopće nije ni bilo. Redovi su očuvali sve do danas i najbolje tradicije crkvenoga školstva, kršćanske asceze i patrističke teologije. Redovi su i u misijama najviše poslužili Crkvi, papinstvu i dušama.

Nama se čini, da redovi i danas imaju baš te iste strane providencijalnu misiju. I u ovoj najnovijoj, velikoj krizi Crkve: pred pojavom bojovnog neomodernizma, koji često dira i u same temelje kršćanstva. I u ovo doba decentralizacije crkvenog života koja je sigurno u mnogom pogledu postulat vremena i prilika, ali koja bez sumnje u sebi nosi i velike pogibli za homogenost i monolitnost opće

Crkve i katoličkog kršćanstva. Redovi treba da opet postanu — ili bolje da i dalje ostanu — organizacijski amalgam Crkve: jedan od faktora njezine i vanjske kohezije, jedinstva, centripetalnosti. Baš po svojoj tijesnoj organizacijskoj vezi sa papinstvom.

Redovništvo treba da se — i kod nas — prvotno i nadahnjuje i orijentira na Rimu i na papinstvu. Preko svojih centralnih institucija, škola i zavoda, pod neposrednim Papinim nadzorom. Da na izvoru crkvenosti i pravovjerja uvijek iznova napaljuje svoju svjetiljku. I raznosi onda to svjetlo širom katoličkoga svijeta. Parirajući svim negativnim utjecajima, koji se eventualno osjete u nižim crkvenim instancijama. Ubacujući zdrave, papinske, sokove i impulse u čitav organizam Crkve, u sve njezine pore.

Samo, dakako, najprije treba da redovništvo samo u sebi prevlada krizu. A te krize očito ima danas i u njegovim redovima. Često su joj ponegdje baš redovnici glavni nositelji i protagonisti. Ali — mi opet kažemo — redove je najlakše očistiti i imunizirati. Treba samo da se njihove rimske centrale afirmiraju. Razborito, ali i odlučno i sistematski, po papinskim direktivama, s papinskim auktoritetom.

Papinstvo je u Crkvi prvi nosilac božanske karizme i jedini nosilac infabiliteta. Vidjel smo to — vidjeli i opipali — svi na II vaticanskom saboru. Vidimo to — vidimo i pipamo — i u ovo, pokoncilsko vrijeme. A redovi su najbliže Papi. To je njihova providencijalna odlika. Moraju je, svijesno i sustavno, po planu iskoristiti u službi istini Evandjelja i pobjedi Otkupljenja!

Č. Č.

— Za Božić izlazi iz štampe Biblija — Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta u jednoj knjizi. Cijena 10.000 st. Din. Pretplata se može poslati u više obroka, a može se slati i mjesečno po 1.000 Din. Predbilježbu i pretplatu možete obaviti kod svog župskog ureda ili izravno na adresu: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Trg kralja Tomislava 21.